

Lieta C-795/19

**Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu kopsavilkums saskaņā ar Tiesas
Reglamenta 98. panta 1. punktu**

Iesniegšanas datums:

2019. gada 29. oktobris

Iesniedzējtiesa:

Riigikohus (Igaunija)

Datums, kurā pieņemts iesniedzējtiesas nolēmums:

2019. gada 24. oktobris

Prasītājs:

XX

Atbildētāja:

Tartu Vangla

Citi lietas dalībnieki:

Justiitsminister

Tervise- ja tööminister

Õiguskantsler

Pamatlietas priekšmets

Konstitucionalitātes pārbaude tiesvedībā par XX prasību par *Tartu Vangla* (Tartu brīvības atņemšanas iestāde) direktora 2017. gada 28. jūnija lēmumu par XX atbrīvošanu no dienesta.

Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu priekšmets un juridiskais pamats

Savienības tiesību interpretācija – Atbilstoši LESD 267. panta pirmās daļas b) punktam un trešajai daļai iesniegtais lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir

par Direktīvas 2000/78 2. panta 2. punkta, lasot to kopā ar 4. panta 1. punktu, interpretāciju.

Prejudiciālais jautājums

Vai Padomes Direktīvas 2000/78/EK (2000. gada 2[7]. novembris), ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju, 2. panta 2. punkts, lasot to kopā ar 4. panta 1. punktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka tam pretrunā ir valsts tiesību normas, kurās ir paredzēts, ka dzirdes, kura ir vājāka par paredzēto normu, traucējums ir absolūts šķērslis, lai strādātu par brīvības atņemšanas iestādes ierēdni, un kurās ir aizliegta koriģējošu palīglīdzekļu izmantošana, lai vērtētu attiecībā uz dzirdi izvirzīto prasību izpildi?

Atbilstošās Savienības tiesību normas

LES 2. pants

Eiropas Savienības Pamattiesību harta, 21. panta 2. punkts

Padomes Direktīva 2000/78/EK (2000. gada 27. novembris), ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju (OV 2000, L 303, 16. lpp.), 2. panta 1. un 2. punkts, 2. panta 2. punkta a) apakšpunkts, 2. panta 5. punkts, 3. panta 1. punkts un 4. panta 1. punkts

Atbilstošās valsts tiesību normas

Eesti Vabariigi põhiseadus (Igaunijas Republikas Konstitūcija, turpmāk tekstā – “Konstitūcija”), 12. panta 1. punkts un 29. pants

Vangistusseadus (Sodu izpildes likums, turpmāk tekstā – “VangS”), 146. panta 1. un 4. punkts

Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus (Likums par tiesvedību par konstitucionalitātes pārbaudi, turpmāk tekstā – “PSJKS”), 14. panta 2. punkts

Väljateenitud aastate pensionide seadus (Likums par pensijām par nostrādātajiem gadiem dienestā, turpmāk tekstā – “VAPS”), 2. panta 2) punkts

Vabariigi Valitsuse 22. jaanuari 2013. aasta määrus nr 12 “Vanglateenistuse ametniku tervisenõuded ja tervisekontrolli kord ning tervisetõendi sisu ja vormi nõuded” (Igaunijas Republikas valdības 2013. gada 22. janvāra Rīkojums Nr. 12 “Brīvības atņemšanas iestādes ierēdņa veselībai un veselības pārbaudes procedūrai, kā arī veselības sertifikāta saturam un formai izvirzītās prasības”), 3.–5. pants un 1. pielikums

Īss pamatlietas faktisko apstākļu un tiesvedības izklāsts

- 1 Republikas valdība 2013. gada 22. janvārī, pamatojoties uz *VangS* 146. panta 4. punktu, izdeva Rīkojumu Nr. 12 “Brīvības atņemšanas iestādes ierēdņa veselībai un veselības pārbaudes procedūrai, kā arī veselības sertifikāta saturam un formai izvirzītās prasības” (turpmāk tekstā – “Rīkojums Nr. 12”). Rīkojums Nr. 12 stājās spēkā 2013. gada 26. janvārī un tā 4. pantā kā brīvības atņemšanas iestādes ierēdņu veselībai izvirzītā prasība ir paredzētas prasības attiecībā uz dzirdi. Brīvības atņemšanas iestādes ierēdņa dzirdes līmenim ir jābūt pietiekamam, lai varētu sazināties pa telefonu un dzirdētu signalizāciju un saziņu pa radio (Rīkojuma Nr. 12 4. panta 1. punkts). Pārbaudot veselību, dzirdes nepietiekamība ausī, ar kuru tiek dzirdēts labāk, nedrīkst pārsniegt 30 dB 500-2000 Hz frekvencē un ausī, ar kuru tiek dzirdēts sliktāk, – 40 dB 500-2000 Hz frekvencē un 60 dB 3000-4000 Hz frekvencē (Rīkojuma Nr. 12 4. panta 2. punkts). Rīkojuma Nr. 12 1. pielikumā ir ietverts tādu dzirdes nepietiekamību saraksts, kas liedz brīvības atņemšanas iestādes ierēdņim pildīt dienesta pienākumus (Rīkojuma Nr. 12 5. panta 1. punkts), un absolūts medicīniska rakstura šķērslis nepieļauj personas nodarbināšanu brīvības atņemšanas iestādes dienestā un brīvības atņemšanas iestādes ierēdņa profesijas apgūšanu (Rīkojuma Nr. 12 5. panta 2. punkta pirmais teikums). Saskaņā ar 1. pielikumu dzirdes traucējumi atbilstoši paredzētajai tiesību normai ir absolūts šķērslis.
- 2 XX (turpmāk tekstā arī – “prasītājs”) no 2002. gada 2. decembra strādāja par brīvības atņemšanas iestādes nodaļas uzraugu un no 2008. gada 1. jūnija – par uzraudzības nodaļas uzraugu Tartu brīvības atņemšanas iestādē. Veicot veselības pārbaudi 2017. gada aprīlī, tika konstatēts, ka viņa dzirde vienā ausī bija pasliktinājusies, proti, tā bija 55-75 dB 500-2000 Hz frekvencē. Prasītājam bija dzirdes aparāts, izmantojot kuru viņa dzirde atbilda prasībām. Dzirde otrajā ausī atbilda Rīkojumā Nr. 12 izvirzītajām prasībām. Ar 2017. gada 28. jūnija lēmumu (turpmāk tekstā – “lēmums”) *Tartu Vangla* (Tartu brīvības atņemšanas iestāde) direktors atbrīvoja prasītāju no dienesta.
- 3 Ar 2017. gada 14. decembra spriedumu *Tartu Halduskohus* (Tartu Administratīvā tiesa) noraidīja XX prasību par pārsūdzētā lēmuma prettiesiskuma konstatēšanu un kompensāciju. Administratīvās tiesas ieskatā principā ir lietderīgi noteikt veselībai izvirzītas prasības, kas izslēdz iespēju strādāt par brīvības atņemšanas iestādes ierēdņi. Sabiedriskā kārtība un drošība esot sabiedrības pamatvērtības, kuru aizsardzībai citu pamattiesību ierobežošana ir pamatota. Dzirdei izvirzīta prasība saskaņā ar Rīkojuma Nr. 12 4. panta 1. punktu esot nepieciešams un pamatots pasākums, lai dienestā esošie brīvības atņemšanas iestādes ierēdņi varētu izpildīt tiem uzdotos pienākumus, ņemot vērā brīvības atņemšanas iestāžu darba kārtību.
- 4 Ar 2019. gada 11. aprīļa spriedumu *Tartu Ringkonnakohus* (Tartu apgabaltiesa) atcēla Administratīvās tiesas spriedumu un pieņēma lietā jaunu nolēmumu, ar kuru prasība tika apmierināta, pārsūdzētais lēmums tika atzīts par prettiesisku un

prasītājam tika piešķirta kompensācija 60 mēnešalgu apmērā. Apgabaltiesa Rīkojuma Nr. 12 1. pielikumu atzina par antikonstitucionālu un šo pielikumu nepiemēroja, pieņemot lēmumu lietā, tiktāl, ciktāl dzirdes, kura ir vājāka par paredzēto normu, traucējums ir absolūts šķērslis, lai strādātu par brīvības atņemšanas iestādes ierēdni. Apgabaltiesas ieskatā minētā tiesību norma ir pretrunā no Konstitūcijas 12. panta 1. punkta izrietošajam vispārējam vienlīdzības principam un no Konstitūcijas 11. panta otrā teikuma izrietošajam tiesiskās palāvības principam.

- 5 Apgabaltiesa personas ar dzirdes traucējumiem salīdzināja ar personām ar redzes traucējumiem. Prasības attiecībā uz redzi esot reglamentētas Rīkojuma Nr. 12 3. pantā, un arī redzes pasliktināšanās atbilstoši paredzētajai tiesību normai esot tāpat absolūts šķērslis, lai strādātu brīvības atņemšanas iestādes dienestā. Taču saskaņā ar Rīkojuma Nr. 12 3. panta 2. punktu brīvības atņemšanas iestādes ierēdnim esot tiesības nēsāt kontaktlēcas un brilles. Prasības attiecībā uz dzirdi esot reglamentētas Rīkojuma Nr. 12 4. pantā, kurā neesot paredzēta iespēja izmantot dzirdes aparātu vājdzirdības gadījumā. Lai īstenotu atšķirīgu attieksmi pret salīdzināmām personu grupām, esot jābūt saprātīgam un piemērotam pamatojumam. Šis kritērijs šobrīd neesot izpildīts. Apgabaltiesa izlēma, ka varētu tikt izveidots saraksts ar brīvības atņemšanas iestādē pieļaujamiem dzirdes aparātiem. Tomēr visu dzirdes aparātu izslēgšana nešķirojot un personu ar dzirdes traucējumiem izslēgšana no brīvības atņemšanas iestādes dienesta iepretim personām ar redzes traucējumiem neesot samērīga.
- 6 Tāpat esot pārkāpta prasītāja tiesiskā palāvība. Prasītājs savu dienestu kā uzraugs *Tartu Vangla* (Tartu brīvības atņemšanas iestāde) esot uzsācis 2002. gadā, kad tiesību normās neesot bijuši paredzēti ierobežojumi attiecībā uz personām ar dzirdes traucējumiem saistībā ar darbu brīvības atņemšanas iestādes dienestā. Prasītājs esot norādījis, ka viņš, ņemot vērā viņa atbrīvošanu no dienesta, ir zaudējis tiesības uz īpašu pensiju, pamatojoties uz nostrādātajiem gadiem, saskaņā ar *VAPS* 2. panta 2) punktu, kurus viņš dažu gadu laikā būtu uzkrājis, ja viņš būtu palicis dienestā.
- 7 Apgabaltiesa nolēma, ka Rīkojuma Nr. 12 1. pielikums ir antikonstitucionāls tiktāl, ciktāl dzirdes traucējumi atbilstoši paredzētajai tiesību normai ir absolūts šķērslis, lai strādātu par brīvības atņemšanas iestādes ierēdni, šo pielikumu šajā ziņā nepiemēroja un nodeva lietu lēmuma pieņemšanai *Riigikohus* (Augstākā tiesa) tiesību normas konstitucionalitātes pārbaudei.

Pamatlietas pušu galvenie argumenti jautājumā par konstitucionalitāti

- 8 *Õiguskantsler* (Tiesībsargs) ieskatā Rīkojuma Nr. 12 4. pants un šī rīkojuma 1. pielikums ir pretrunā no Konstitūcijas 29. panta izrietošajai brīvībai izvēlēties profesiju un Konstitūcijas 12. panta 1. punktam, kurā ir reglamentēts vispārējais vienlīdzības princips un ir aizliegta diskriminācija. Pretruna esot saskatāma apstākļi, ka nav paredzēta iespēja novērtēt, vai vājdzirdīgums liedz brīvības

atņemšanas iestādes ierēdnim veikt savus darba pienākumus un vai vārdzirdīgums var tikt koriģēts, izmantojot dzirdes aparātu. Apgabaltiesai esot bijis jāvērtē iespējama Rīkojuma Nr. 12 neatbilstība Padomes Direktīvai 2000/78, kura Igaunijas tiesībās ir tikusi transponēta ar *Võrdse kohtlemise seadus* (Likums par vienlīdzīgu attieksmi). Esot bijis jāvērtē, vai invaliditāte liedza brīvības atņemšanas iestādes ierēdnim konkrētajā gadījumā veikt savus darba pienākumus.

- 9 **Justiitsminister** (tieslietu ministrs) ieskatā Rīkojuma Nr. 12 1. pielikums nav antikonstitucionāls. Brīvības atņemšanas iestādes ierēdņa dzirdei esot jābūt tādā līmenī, kas bez palīglīdzekļiem visos apstākļos nodrošina savu paša un citu ierēdņu drošību, kā arī neierobežotu saziņu. Brīvības atņemšanas iestādes ierēdņiem un policijas ierēdņiem dienestā attiecībā uz dzirdi esot izvirzītas vienādas prasības.
- 10 **Tervise- ja tööminister** (veselības un darba lietu ministrs) ieskatā ir iespējams, ka Rīkojums Nr. 12 un tā 1. pielikums rada nepamatotu nevienlīdzīgu attieksmi pret cilvēkiem ar redzes traucējumiem un cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem, jo pasliktināta dzirde pretēji pasliktinātai redzei nedrīkst tikt kompensēta. Situācija būtu atšķirīga, ja tiesiskais regulējums par brīvības atņemšanas iestādes ierēdņa veselībai izvirzītajām prasībām dotu iespēju katras vārdzirdības gadījumā konkrētā gadījuma apstākļus vērtēt individuāli.
- 11 **Tartu Vangla** (Tartu brīvības atņemšanas iestādes iestāde) piekrīt tieslietu ministra pamatojumam un viedoklim.
- 12 **Prasītājs** norāda, ka Rīkojuma Nr. 12 4. pants un šī rīkojuma 1. pielikums ir pretrunā brīvībai izvēlēties profesiju, vispārējam vienlīdzības principam un diskriminācijas aizliegumam, kas izrietot no Konstitūcijas.

Īss lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu motīvu izklāsts

- 13 **Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium** (Senāts konstitucionalitātes pārbaudei) ir konstatējis, ka tiesvedībā nav strīda par to, ka prasītājs vairāk nekā 16 gadus un sešus mēnešus strādāja par brīvības atņemšanas iestādes ierēdni. Saskaņā ar prasītāja pēdējo amata aprakstu viņa dienesta pienākumos citu starpā ietilpa elektroniski uzraudzīto personu uzraudzība, izmantojot uzraudzības sistēmu, un informācijas sniegšana par šī personām, novērošanas un signāla nodošanas ierīču uzraudzība, reakcija uz signalizāciju un informācijas nodošana par to, kā arī disciplināro pārkāpumu konstatēšana. Līdzšinējā dienesta laikā prasītājam netika izteikts neviens aizrādījums par viņa dienesta pienākumu izpildi. Dzirdēi izvirzītās prasības, ieskaitot dzirdes aparātu un citu palīglīdzekļu izmantošanas aizliegumu, stājās spēkā pēc tam, kad prasītājs dienestā bija pavadījis vairāk nekā desmit gadus. 2017. gadā veselības pārbaudes laikā tika konstatēts, ka prasītāja dzirde vienā ausī neatbilst reglamentētajām prasībām. Prasītājs norāda, ka viņš kopš bērnības ar šo ausi ir vārdzirdīgs. Tieslietu ministrija apstiprina, ka dzirdes aparātu izmantošana brīvības atņemšanas iestādes iestādē neesot bijusi aizliegta no paša sākuma. Tieslietu ministrija un **Tartu Vangla** (Tartu brīvības atņemšanas iestādes

iestāde) ar Rīkojumu Nr. 12 reglamentētās prasības un ierobežojumus pamato tādējādi, ka, ņemot vērā prasību garantēt drošību un sabiedrisko kārtību, lai izpildītu dzirdei izvirzītās prasības, nedrīkst tikt izmantoti palīglīdzekļi: ņemot vērā ierobežotos resursus, prasītājam esot jāspēj izpildīt visus brīvības atņemšanas iestādes ierēdņa uzdevumus, kuriem tas ir ticis apmācīts, un nepieciešamības gadījumā sniegt profesionālu palīdzību policijai. Tāpēc brīvības atņemšanas iestādes ierēdņa dzirdei esot jābūt līmenī, kas arī bez palīglīdzekļiem (piemēram, ja dzirdes aparāta baterija esot tukša vai ierīce uzbrukuma laikā tiekot pazaudēta) visos apstākļos nodrošina viņa paša un citu ierēdņu drošību, kā arī netraucētu saziņu.

- 14 Apgabaltiesa ierosināja lietu par konstitucionalitātes pārbaudi, lai vērtētu Rīkojuma Nr. 12 tiesību normu atbilstību Konstitūcijai. Tomēr no lēmuma neizriet, ka tiesa būtu vērtējusi, vai strīdīgais tiesiskais regulējums atbilst Savienības tiesībām vai to transpozīcijai paredzētajai valsts tiesību normai. Lai nodrošinātu pilnīgu Savienības tiesību iedarbību, nepieciešamības gadījumā pretrunā esošās valsts tiesību normas nepiemēro un nav jānogaida to atcelšana tiesvedībā par konstitucionalitātes pārbaudi (skat. tostarp spriedumu, 2018. gada 4. decembris, *The Minister for Justice and Equality un Commissioner of the Garda Síochána*, C-378/17, EU:C:2018:979, 50. punkts).
- 15 Līdz ar Konstitūciju arī no Savienības tiesībām izriet valsts varas pienākums vienādi attiekties pret personām ar invaliditāti un personām, kuras atrodas līdzīgā situācijā, un tās nediskriminēt. Atbilstoši LES 2. pantam Eiropas Savienība pamatojas uz vienlīdzības principu. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 21. panta 1. punktā ir aizliegta tostarp jebkāda diskriminācija invaliditātes dēļ. Diskriminācijas 2000/78 mērķis atbilstoši tās 1. pantam ir attiecībā uz nodarbinātību un profesiju noteikt sistēmu, lai apkarotu diskrimināciju tostarp invaliditātes dēļ. Saskaņā ar direktīvas 3. panta 1. punktu šo direktīvu piemēro visām personām gan valsts, gan privātajā sektorā, tostarp valsts iestādēs, attiecībā uz tostarp darba nosacījumiem, to skaitā atlaišanu (c) apakšpunkts). Atbilstoši direktīvas 2. panta 2. punkta a) apakšpunktam tiešā diskriminācija notiek tad, ja salīdzināmā situācijā pret vienu personu ar invaliditāti izturas, ir izturējušies vai izturētos sliktāk nekā pret citu personu. Lai gan dalībvalstis saskaņā ar direktīvas 4. panta 1. punktu neatkarīgi no direktīvas 2. panta 1. un 2. punkta var paredzēt, ka dažāda attieksme, kuras pamatā ir īpašība, kas saistīta ar jebkuru no direktīvas 1. pantā minētajiem iemesliem, neveido diskrimināciju, ja attiecīgo profesionālo darbību būtības dēļ vai tajā sakarā, kurā tās veic, no šādas īpašības izriet īsta un izšķirīga prasība attiecībā uz profesiju, šāda izņēmuma paredzēšana ir pieļaujama tikai ar noteikumu, ka mērķis ir likumīgs un prasība ir proporcionāla. Saskaņā ar 2. panta 5. punktu direktīva neierobežo attiecīgās valsts tiesību aktos noteiktos pasākumus, kuri demokrātiskā sabiedrībā vajadzīgi sabiedrības drošībai, sabiedriskās kārtības uzturēšanai un noziedzīgu nodarījumu novēršanai, veselības aizsardzībai un citu personu tiesību un brīvību aizsardzībai. Direktīvas 18. apsvērumā ir paskaidrots, ka ar šo direktīvu nedrīkst paredzēt, ka bruņotajos spēkos, policijā, cietumā vai avārijas dienestos būtu jāpieņem darbā vai jāsauglabā nodarbinātība personām, kam nav vajadzīgās spējas veikt uzdevumus, kuru izpildi

no tām var prasīt saistībā ar likumīgo mērķi saglabāt šo dienestu operativitāti. Turklāt Eiropas Savienības Tiesa ir nospriedusi, ka vēlme nodrošināt attiecīgā dienesta operativitāti un pienācīgu darbību ir likumīgs mērķis, lai pamatotu nevienlīdzīgu attieksmi pret personām Direktīvas 2000/78 4. panta 1. punkta izpratnē. Tomēr ir svarīgi noskaidrot, vai, nosakot šādu ierobežojumu, ar pamatlietā aplūkoto valsts tiesisko regulējumu ir ieviesta samērīga prasība, proti, vai šis ierobežojums ir atbilstošs, lai sasniegtu izvirzīto mērķi, un vai tā nepārsniedz to, kas ir vajadzīgs tā sasniegšanai (skat. tostarp spriedumu, 2014. gada 13. novembris, *Vital Pérez*, C-416/13, EU:C:2014:2371, 43.–45. punkts).

- 16 Senāta ieskatā, lai pieņemtu lēmumu tajā izskatāmajā lietā saistībā ar konstitucionalitātes pārbaudi, Eiropas Savienības Tiesai ir jāsniedz viedoklis jautājumā, vai Direktīvas 200/78 2. panta 2. punkts, lasot to kopā ar 4. panta 1. punktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka direktīvai ir pretrunā valsts tiesību normas, kurās ir paredzēts, ka dzirdes traucējumi atbilstoši paredzētajai tiesību normai ir absolūts šķērslis, lai pildītu brīvības atņemšanas iestādes dienestu, un koriģējošo palīgīdzekļu izmantošana, lai vērtētu dzirdei izvirzīto prasību izpildi, ir aizliegta. Senāta ieskatā nedz direktīvas formulējums, nedz pasludinātā Eiropas Savienības Tiesas judikatūra par Direktīvas 2000/78 4. panta 1. punktu nesniedz galīgus secinājumus attiecībā uz šo lietu. Eiropas Savienības Tiesā nenorisinās arī neviena tiesvedība par lūgumiem sniegt prejudiciālu nolēmumu saistībā ar šo jautājumu. Tāpēc nav runa par *acte clair* vai *acte éclairé*.
- 17 Šajā lietā *Riigikohus* (Augstākā tiesa) valsts tiesības normas atbilstību Savienības tiesībām nevar pārbaudīt tieši tiesvedībā par konstitucionalitātes pārbaudi. *PSJKS* nav ietverts tiesiskais regulējums par prejudiciāla nolēmuma saņemšanu. Taču prejudiciāla nolēmuma saņemšana arī tiesvedībā par konstitucionalitātes pārbaudi nav izslēgta. Ja Eiropas Savienības Tiesa, interpretējot direktīvu, pārstāvētu viedokli, ka tai pretrunā ir valsts tiesību normas, kurās ir paredzēts, ka dzirdes, kura ir vājāka par paredzēto normu, traucējumi ir absolūts šķērslis, lai strādātu brīvības atņemšanas iestādes dienestā, un koriģējošu palīgīdzekļu izmantošana, vērtējot dzirdei izvirzīto prasību izpildi, nav atļauta, šajā lietā saistībā ar konstitucionalitāti strīdīgās Rīkojuma Nr. 12 tiesību normas neatbilst Savienības tiesībām. Šādā gadījumā Apgabaltiesai saskaņā ar Savienības tiesību pārākuma principu nebūtu bijis jāpiemēro šīs tiesību normas un tā nedrīkstēja ierosināt tiesvedību par konstitucionalitātes pārbaudi. Attiecīgi senātam būtu jānoraida pieteikums, jo apstrīdētajām tiesību normām nebūtu nozīmes lēmuma pieņemšanā administratīvajā lietā atbilstoši *PSJKS* 9. panta 1. punktam un 14. panta 2. punkta pirmajam teikumam. Ja izradītos, ka strīda pamatā esošais rīkojums atbilst direktīvai, no tā vien nevar secināt, ka šīs tiesību normas atbilst Konstitūcijai, un senāts var turpināt pārbaudīt tās konstitucionalitāti.